

27.37x36.21	1	עמוד 26	עולם קטן	01/2023	84559153-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

עומד בפרץ

מדוע תקף הרב דוד פרידמן מקרלין, מתומכי הציונות ומחובבי ציון, את הרצל ואת ראשי התנועה הציונית?

משה נחמני

בשבוע שעבר סיפרנו על דמותו של הרב דוד פרידמן מקרלין, מראשי חובבי ציון וידידו של הרב שמואל מוהליבר, שתמך בכספו ברכישת אדמות בארץ ואף ניסה לעלות אליה. סיימנו את המאמר בתמיכה מדוע נפקד שמו של הרב פרידמן מהסיפור הציוני-דתי, שהרי הוא מראשוני הרבנים שהצטרפו לרעיון הלאומי ותמכו בבניין הארץ תמיכה רוחנית ומעשית.

אור לישרים

בעקבות התפתחות התנועה הציונית, מאז שנת תרנ"ז (1897) ניטש ויכוח גדול בקרב החרדים באירופה אם להצטרף לתנועה אם לאו. חלק מהרבנים צידדו בהצטרפות הציונות, אחרים שללו, והיו גם רבים שהתלבטו ושתקו.

"דעתי בענין זה ידועה, אשר אחשוב שיטה זו כשיטת הש"צ שר"י ורמיסת ברגל כל קודש. אך דעתי כשאני לעצמי לשמוע לעצת החוזה, והמשכיל בעת ההיא ידום, והשתיקה בזה יפה מהדיבור. ונחנו מה, בעת אשר רבים מבני... (הדילוג במקור) והי"ת ירחם על עמו ויקנא לארצו ולתורתו אשר חללוהו זרים, ויגדור פרצות הדת אשר נהרס על ידי התעלולים האלה".

את הדברים החריפים הללו כתב חובב ציון הרב דוד פרידמן, הוא ולא אחר, בשנת תר"ס במכתב שנדפס בקובץ 'אור לישרים'. את הקובץ הזה פרסמו הקנאים נגד הציונות כדי למנוע את התפשטותה בקרב קהילות אירופה. לצד מכתבו פורסמו בקובץ מכתביהם של רבי חיים מבריסק, האדמו"ר הרש"ב מלובביץ', רבי אליהו חיים מייזל מלודז' ועוד.

והתמיהה גדולה: להיכן נעלמה חיבתו ואהדתו של הרב פרידמן לפעילות חובבי ציון? איך אדם ששימש סגן יו"ר ועידת קטוביץ' כותב שהשיטה (הציונית) היא כמו של שבתאי צבי?

תמיהה זו עלתה כבר אז באותם ימים, ולימים דנו

בה חוקרי תולדות הציונות. אלה אומרים בכה ואלה אומרים בכה כדי לתרץ את הסתירה. ואולי יש ראשית לבדוק ולחקור על מי בכלל דיבר הרב פרידמן במכתבו החריף?

קוראים זהירים יבחינו שהרב לא הזכיר כלל את שמה של הציונות. היא מוזכרת בפירוש פעמים רבות לאורך קובץ 'אור לישרים' במכתביהם של הרבנים האחרים, אך לא בדברי הרב פרידמן. ועוד דבר מוזר: עורכי הקובץ דילגו והחסירו חלק מהמשפט המרכזי בדברי הרב פרידמן. מה פשר הדבר?

למיטב ידיעתי, המכתב המקורי בכתב ידו של הרב פרידמן לא שרד, ולכן אפשר רק להעלות השערות מה היה כתוב בו באמת. אני חושב שהוא לא דיבר על רעיון יישוב הארץ ואף לא על חובבי ציון, ומסופקני אם המילה ציונות נזכרה בו בכלל (גם אם אליה התייחס). אילו הזכירה הרב פרידמן, לא היו משמיטים עורכי הקובץ מילה זו.

סכנה קיומית למפעל חובבי ציון

על מי נסבים דבריו הקשים של הרב פרידמן וההשוואה לשבתאי צבי? רק על המנהיגים החילוניים של התנועה הציונית המדינית, וזוהי "השיטה", המוזכרת ברמז.

בהמשך המשפט הקטוע, לפי השערת, תיאר הרב פרידמן את אופיים החילוני של המנהיגים הציונים החדשים. כדי שלא יובן שהוא מתנגד רק ל"פרצות הדת" ול"תעלולים", מחקו העורכים את אותו תיאור, והמחיקה גרמה להבנה שגויה שהרב התנגד כביכול לכל גוני התנועה הציונית באשר היא ולכל רעיונותיה, המעשיים והמדיניים. כביכול נקט הרב פרידמן את עמדת הרבנים האחרים שדבריהם הובאו בקובץ, אותם שהביעו התנגדות עקרונית לרעיון היישוב או לפעילות חובבי ציון שבה השתתף הרב פרידמן, ולא רק לציונות בנוסח הרצל.

לימים שאלו את הרצי"ה תלמידיו מדוע התנגדו רבי דוד פרידמן ורבנים נוספים לציונות, והרצי"ה השיב בתמיהה: "וכי לא היו די סיבות להתנגד?!"

ואולם הרב פרידמן היה רחוק מתפיסות קיצוניות אנטי-לאומיות. כאשר ניגש לבקר את הפגמים שבציונות הוא בחר בדרך אחרת מאותם רבנים. הוא הביע את ביקורתו רק בחדרי חדרים, והשתדל שהיא לא תתפרסם בציבור כדי שלא לפגוע בתנועת היישוב וכדי שלא לקרוע את העם היהודי. "והמשכיל ידום", כתב במכתבו הנ"ל.

ריקודים והוללות

את ביקורתו כלפי הרצל הביע הרב פרידמן גם במכתב אישי, שלא נועד לפרסום, שכתב לגיסו וידידו הרב יחיאל מיכל פינס, שנחשב כיום לאחד מאבות הציונות הדתית למרות ביקורתו על הציונות החילונית:

"כל מעשה הצדקה במדינתנו נתדלדל, והרבה סיבות לזה, הראשונה - עדת העריצים הגאיונים הציונים החטאים בנפשותם, אשר הם מריקים הרבה כספים לאמתחותיהם על ריקודים והוללות ושיגעונות ותרמית ושקרים וכזבים, ונביאי השקר אשר להם אשר התירו להם עריות וחלול שבת בפרהסיא רק להיות לאומי, ועוד ועוד".

בסיום המכתב פירש הרב פרידמן את התואר "נביאי השקר", שבו השתמש: "ידידי, ייטב להודיעני מכל החדש אשר יעשה באה"ק, כאשר נביאי השקר חוצרות התרועה לטוב את הרצל מתנבאים ברוח השקר של השבתאי צבי, אשר בחודש אוקטובר יפרסם ממשלת תוגרמה (טורקיה) ארץ פלשת וסוריא לישראל

יסודות הציונות המקורות הדתיים של הציונות

בתור ממשלה תחת ממשלת התוגר [...] או כי יתן להם צ'ארטר לכבוש מדינות כמו אי קפריסין ודומה לו, ועוד כדומה הבל הבלים מעמם".
אין ספק, יש כאן דברים חריפים כלפי הרצל וחבריו, דברים שקשה לנו לשמוע, ובצדק. הקנאים מאז ועד היום

הרב פרידמן היה רחוק מתפיסות קיצוניות אנטי-לאומיות. כאשר ניגש לבקר את הפגמים שבציונות הוא בחר בדרך אחרת מאותם רבנים. הוא הביע את ביקורתו רק בחדרי חדרים, והשתדל שהיא לא תתפרסם בציבור

קפצו על דברים אלו כמוצאי שלל רב ונופפו בהם כראיה שאפילו הרב פרידמן, חובב ציון הגדול, שב בו מדרכו המוטעית.

ואולם חשוב לשים לב מה אין כאן במכתבים אלו: אין כאן נימוק שלא לפעול למען יישוב הארץ, ואף לא להתרחקות מפעילות משותפת עם 'חופשים', רעיונות שבהם החזיק עד כה. אין כאן שום רמז לחרטה שלו על שתמך בחובבי ציון. למעשה הרב פרידמן לא שינה את השקפותיו כלל.

אהדתו לפעילות חובבי ציון שנתן לה את ידו נותרה בעינה, ומנגד כאבו וסלידתו מהרוח החילונית נותרה בעינה, ועתה נוספה עליה ביקורת פוליטית בעלת משמעות תורנית נגד בשורות פיזיות על שמדינת ישראל מוקמת אוטוטו. הבשורות הללו הציפו בו סיפורים מהעבר על משיחי השקר שהבטיחו ישועה קרובה ובסופו של דבר גרמו להרס עצום.

"וכי לא היו די סיבות להתנגד?"

בספר 'אור לישרים' נכתבו דברים חריפים נגד הציונים, ובהם נגד תלמידי החכמים שנטו לציונות, ולכן היו רבנים שקראו לגנוז אותו, משום "אל תשכן באוהלך עוולה". כשהגיע עותק מהספר לידיו של הרב קוק, הוא ישב וכתב רשימה ארוכה של הערות והשגות עליו.

אחרי ביקורתו על מגוון משפטים שכתבו עורכי הספר הודה הרב: "אמנם מה שמטיפי הציונות והסופרים הפוחזים מכניסים דעות כוזבות וכפירות מגונות במאמריהם ודרשותיהם על זה באמת ראוי למחות בחזקת היד, ולא לבד על זה שהם ממעטים את הכוחות המוסריות שבאומה, כי עוד יש לנו לתבוע שישתדלו להגדיל הרגש, המוסר וכבוד האמונה. ראוי לנו להודיע גלוי שראשית ההשתדלות צריכה להיות שבהיותנו נטועים בארץ אבותינו לא יהיו בנו פורקי עול ומפירי ברית".

ועם זאת הסביר הרב שהחוצפה של אותם סופרים "אין לה יחס (קשר) כלל לשיטת הציונות שהיא אפשר לה להתקיים גם מבלעדה".

לימים שאלו את בנו הרצי"ה תלמידיו מדוע התנגדו רבי דוד פרידמן ורבנים נוספים לציונות, והרצי"ה השיב בתמיהה: "וכי לא היו די סיבות להתנגד?!"

אך כאמור, עם ביקורתו החריפה כלפי הרצל, שלא פרסם מעולם, כנ"ל, לא חזר בו הרב פרידמן מתמיכתו ב"עיקר הרעיון": חשיבות יישוב ארץ הקודש, ואף בפעילות משותפת עם יהודים 'חופשים', גאולה בדרך הטבע, ולצד זאת אהד את ההשכלה על טהרת הקודש. את כל הערכים הללו ינק מרבנותיו, שגדלו בבית מדרשו של הגר"א מווילנה.

רבנות הן זכויותיו של הרב דוד פרידמן בחיזוק תנועת חובבי ציון, בהרחבת שורותיה בגולה ובסודות שהניחו פעיליה בארץ ישראל. זכויותיו בתורה וביישוב ארץ ישראל יגנו בעדנו.